

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ЖУЛКОВСЬКИЙ ВАДИМ ВІКТОРОВИЧ

УДК [37.015.31:316.42–053.67](477)–054.72«19/20»(043.3)

**ТЕНДЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
МОЛОДІ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДІАСПОРІ
(друга половина XX – початок XXI ст.)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Хмельницький – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Руснак Іван Степанович,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
завідувач кафедри іноземних мов.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Романюк Світлана Захарівна,
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича, завідувач кафедри педагогіки та
методики початкової освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
Герцюк Дмитро Дмитрович,
Львівський національний університет імені Івана
Франка, декан факультету педагогічної освіти.

Захист відбудеться «27» лютого 2020 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Автореферат розісланий «25» січня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна потреба у переосмисленні зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді, – формування нового українця, який діє на основі національних та європейських цінностей. Серед основних причин процесів, що відбуваються в Україні, зокрема воєнних дій на території Донбасу, є і недоліки в системі національного виховання. Ситуація, яка склалась, надає особливого значення національному та патріотично-державницькому вихованню молоді, формуванню в неї бажання і здатності стати на захист Батьківщини.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів, спрямована на формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Важливим ресурсом у цьому процесі є досвід виховної роботи з формування національної ідентичності, патріотичних почуттів підростаючих поколінь західної української діаспори, яка впродовж ХХ – початку ХХІ ст. виокремилась у потужну етнічну спільноту, здатну впливати не тільки на внутрішню, а й на зовнішню політику країн проживання й вирішувати проблеми діаспорних українців у світовому часопросторі.

Доцільність його творчого використання визначено загальнодержавними документами, прийнятими впродовж останніх десятиліть (закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Концепція національної системи виховання (1996), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Концепція національно-патріотичного виховання (2009), Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015), Концепція «Нова українська школа» (2016) та ін.).

Для створення сприятливих умов розвитку і самореалізації української молоді, формування її громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості розроблено Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2016–2020 рр. З метою виховання громадянина-патріота України, утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань українського народу затверджено також Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 рр. (2015). Розбудова Української держави, відродження української нації та розуміння провідної ролі студентства у цих процесах стали основою для впровадження

Концепції національного виховання студентської молоді (2009) як складника системи національного виховання громадянина України.

Молодіжні громадські організації сприяють національно-патріотичному вихованню, інтеграції молоді в життєдіяльність суспільства та налагодженню співпраці зі світовим молодіжним рухом. Діяльність молодіжних і дитячих громадських організацій урегульована Законом України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1999).

Результати дослідження особливостей виховної роботи у молодіжних та студентських громадських організаціях висвітлювали в працях Т. Алексеєнко, Л. Березівська, Г. Білавич, В. Вихрущ, Т. Дудка, Д. Герцюк, Т. Завгородня, І. Зуляк, О. Кін, О. Коновець, Б. Крищук, В. Мокляк, Р. Найда, Н. Побірченко, Б. Савчук, К. Трибулькевич, С. Черкасова, І. Шоробура, І. Ящук та ін.

Теоретичну основу національно-патріотичного виховання української молоді в діаспорі становлять ідеї, положення і рекомендації, викладені в працях І. Боднарчука, Г. Ващенко, І. Вінницької, І. Головінського, А. Горохович, Е. Жарського, М. Заклинського, К. Кисілевського, М. Ломацького, В. Луціва, В. Мацьківа, І. Огієнка, І. Петрів, П. Савчука, Ю. Тисовського, М. Чарторійського, Я. Чумака, В. Яніва та ін.

Однак їхні ідеї, теоретичні напрацювання і прогресивний практичний досвід національно-патріотичного виховання підростаючих поколінь закордонних українців у молодіжних організаціях західної української діаспори впродовж другої половини ХХ ст. в Українській РСР, як складника Радянського Союзу, замовчувалися, більше того – оголошувалися ворожими українському народу й заборонялися. І тільки з проголошенням незалежності України вони ввійшли в освітній простір нашої держави, стали активними чинниками її національно-духовного відродження й державницького самоствердження.

Різні аспекти багатогранної діяльності молодіжних організацій західної української діаспори у вихованні підростаючих поколінь репрезентовано в працях Т. Алексеєнко, І. Андрухів, Л. Біленкової, А. Богданюк, В. Бугаєнка, М. Василик, В. Деренько, І. Кізін, І. Марчука, Н. Мисака, Т. Михайленко, О. Палійчук, І. Піц, І. Патриляка, С. Романюк, Ю. Руденка, І. Руснака, Б. Савчука, М. Стельмаховича, І. Стражнікової та ін. українських учених.

Водночас результати вивчення документальних, педагогічних джерел, молодіжної періодики засвідчують, що тенденції національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) не були предметом цілісного історико-педагогічного дослідження.

Аналіз теоретичної бази та практики національно-патріотичного виховання підростаючих поколінь у діаспорі дав можливість виявити низку *суперечностей* між:

– потребою активізувати національно-патріотичне виховання молоді в умовах сучасних суспільних реалій в Україні, із використанням для цього ефективних форм, методів, засобів і прийомів формування національної свідомості й патріотичних почуттів та фрагментарністю конструктивного впровадження прогресивного досвіду західної української діаспори в діяльність

освітніх інституцій і молодіжних організацій України;

– потребою вдосконалення діяльності молодіжних організацій в Україні задля посилення їх впливу на становлення самодостатнього громадянина-патріота держави, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, та недостатністю використання в цьому цілеспрямованому процесі теоретичних напрацювань і практичного досвіду молодіжних організацій західної української діаспори;

– актуалізацією проблеми військово-патріотичного виховання, зорієнтованого на формування в зрослої особистості готовності до захисту Вітчизни, активної участі в збереженні її безпеки від зовнішньої загрози та епізодичному використанні досвіду молодіжних організацій західної української діаспори в українських реаліях.

Отже, актуальність проблеми для сучасної педагогічної теорії і практики та стан її дослідження зумовили вибір теми дисертації **«Тенденції національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукової діяльності Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії в межах теми «Педагогічні умови діяльності дитячих та молодіжних громадських об'єднань в Україні (ХХ – початок ХХІ ст.) (номер державної реєстрації 0112U007158).

Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 1 від 29.01.2015 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 7 від 27.10.2015 р.).

Мета дослідження полягає у виявленні й аналізі тенденцій національно-патріотичного виховання підростаючих поколінь закордонних українців у молодіжних організаціях західної української діаспори другої половини ХХ – початку ХХІ ст. та виокремленні прогресивних ідей, які мають перспективу творчого використання у вітчизняній системі національного виховання.

Відповідно до мети сформульовано **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати історіографію, джерельну базу дослідження окресленої проблеми та суспільно-історичні передумови розвитку національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

2. Охарактеризувати теоретико-методичні засади національно-патріотичного виховання молоді генерации закордонних українців.

3. Розкрити еволюцію тенденцій національно-патріотичного виховання підростаючих поколінь у діяльності молодіжних організацій західної української діаспори.

4. Обґрунтувати можливості конструктивного використання досвіду національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі в сучасній Україні.

Об'єкт дослідження – національно-патріотичне виховання молоді західної

української діаспори.

Предмет дослідження – основні тенденції, зміст, форми, методи та засоби національно-патріотичного виховання молоді західної української діаспори в діяльності молодіжних організацій (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.).

Хронологічні межі дослідження охоплюють другу половину ХХ – початок ХХІ ст. *Нижня межа* (1945–1946 рр.) пов’язана зі створенням після закінчення Другої світової війни українських молодіжних організацій у таборах для переміщених осіб (Західна Німеччина, Австрія) та переселенням їх членів до інших країн Європи, Північної та Південної Америки, Австралії (1945–1957 рр.) і розгортанням там національно-патріотичного виховання підростаючих поколінь українців. *Верхня межа* зумовлена створенням Світового конгресу українських молодіжних організацій (2013 р.), діяльність якого відкриває новий період у національно-патріотичному вихованні молоді української діаспори і заслуговує на окреме дослідження.

Територіальні межі дослідження охоплюють країни, у яких проживають українці і діють українські молодіжні організації, як-от: США, Канаду, Великобританію, Німеччину, Австралію, Австрію, Бельгію, Італію, Іспанію, країни Латинської Америки.

Для розв’язання завдань і досягнення мети використано такі **методи дослідження**:

– *конкретно-пошуковий* – для обґрунтування актуальності проблеми дослідження, визначення мети, завдань, об’єкта та предмета дослідження;

– *аналізу, синтезу, систематизації і класифікації* архівних джерел та літератури з досліджуваної проблеми – з метою визначення її сутності і структури;

– *пошуково-бібліографічний* – для вивчення архівних джерел, у яких міститься опис основних тенденцій національно-патріотичного виховання молоді західної української діаспори в досліджуваній період;

– *історичної ретроспекції* – з метою виявлення суспільно-історичних передумов національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі;

– *хронологічний метод* – для визначення еволюції тенденцій національно-патріотичного виховання в діяльності молодіжних організацій західної української діаспори впродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Джерельну базу дослідження складають збірники нормативних документів, статутні документи, програми молодіжних організацій західної української діаспори; суспільно – політична, педагогічна і молодіжна преса, зокрема видання «Визвольний шлях», «Вогонь орлиної ради», «Записки виховника», «Записки українського пластуна», «Молода Україна», «На варті», «Пластовий виховник», «Пластовий шлях», «Рідна школа», «Сеньйорська варта», «Смолоскип», «Фенікс»; історична, педагогічна, довідково-бібліографічна література, монографії, навчальні посібники з проблем історії, життєдіяльності та національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі. Фактологічний матеріал дисертації базується на документах і матеріалах

Центрального державного архіву зарубіжної україніки, матеріалах педагогічної та молодіжної преси, фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В.О. Сухомлинського, Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника НАН України, бібліотеки української діаспори (м. Львів) та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* здійснено аналіз суспільно-історичних передумов національно-патріотичного виховання молоді в молодіжних організаціях західної української діаспори в зазначений період, з'ясовано внесок у формування його теоретико-методичних засад видатних педагогів української діаспори; обґрунтовано авторську періодизацію розвитку досліджуваного феномена в діяльності молодіжних організацій західної української діаспори (перший період (1945–1967 рр.) – період інституційного становлення і розвитку українських молодіжних і студентських організацій у країнах Європи, Північної і Південної Америки та Австралії; другий період (1967 р. – 80-і рр. ХХ ст.) – період скоординованих дій молодіжних та студентських організацій у національно-патріотичному вихованні підростаючих поколінь українців у полікультурному середовищі країн проживання; третій період (кінець 80-х рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.) – період активізації діяльності молодіжних та студентських організацій західної української діаспори в національно-патріотичному вихованні підростаючих поколінь закордонних українців та налагодження співпраці з молодіжними громадськими організаціями в Україні); виокремлено й охарактеризовано еволюцію тенденцій національно-патріотичного виховання підростаючих поколінь закордонних українців у молодіжних організаціях західної української діаспори (формування і розбудова молодіжних організацій у західній українській діаспорі; створення організаційно-педагогічних умов їхньої діяльності, зокрема і в сфері національно-патріотичного виховання молоді; урізноманітнення форм, методів і засобів виховної діяльності; збільшення кількості учасників молодіжних організацій у країнах поселення; інтеграція діяльності молодіжних організацій з іншими освітньо-виховними інституціями (родина, церква, школа, культурно-просвітницькі товариства) у національно-патріотичному вихованні молоді; пошук ефективних засобів протистояння асиміляційним процесам у молодіжному середовищі; занепад молодіжних організацій та зменшення числа їх членів; участь молодіжних організацій західної української діаспори у відродженні молодіжного руху в Україні; урізноманітнення форм співпраці молоді української діаспори та України; використання в цьому процесі комп'ютерних технологій та мережі Інтернет; створення молодіжних організацій у країнах поселення емігрантів четвертої хвилі; проведення форумів української молоді діаспори в Україні; заснування Світового конгресу українських молодіжних організацій); виявлено позитивний досвід виховної діяльності молодіжних організацій західної української діаспори й обґрунтовано можливість його використання в сучасних умовах в Україні;

– *уточнено* сутність поняття «національно-патріотичне виховання молоді в західній українській діаспорі»;

– подальшого розвитку набуло висвітлення проблем національного виховання молоді в скаутській організації Пласт, Спільці української молоді та студентських організаціях західної української діаспори в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. та їхньої співпраці з молодіжними громадськими організаціями в Україні.

До наукового обігу введено маловідомі та невідомі архівні документи з періодичних видань фондів 29 «Українська скаутська організація Пласт поза межами України», 42 «Центральний союз українського студентства (ЦЕСУС)» та 54 «Об'єднання Українських Академічних Товариств «Зарево» в США» Центрального державного архіву зарубіжної україніки, що розширюють знання про основні тенденції національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення та висновки дисертаційної роботи використано в навчально-виховному процесі закладів вищої освіти України під час вивчення курсів «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Методика виховної діяльності в закладах загальної середньої освіти», «Технології виховного процесу в початковій школі» та проведенні виховної роботи зі студентською молоддю. Дослідницькі матеріали можуть використовуватися при укладанні програм курсів і спецкурсів з педагогічних та історичних дисциплін, для підготовки підручників, навчально-методичних посібників, у діяльності сучасних молодіжних громадських організацій в Україні та українській діаспорі.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка про впровадження № 03-28/02/2765 від 27.09.2018 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка про впровадження № 1288-33/03 від 08.10.2018 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка про впровадження № 135 від 18.03.2019 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Сучасні тенденції розвитку науки» (Київ, 2018), «Актуальні питання педагогіки і психології: шляхи теоретичного і практичного вирішення проблем» (Одеса, 2018), «Концептуальні шляхи розвитку: педагогічні науки» (Львів, 2018); *всеукраїнські* – «Сучасні педагогічні дослідження в Україні» (Хмельницький, 2015–2017), «Григорій Ващенко, як один з фундаторів української національної школи й освіти» (Умань, 2018).

Результати дослідження обговорювались на засіданнях та науково-методичних семінарах кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (2016–2019 рр.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 15 одноосібних наукових публікаціях автора, з яких 7 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 2 статті у вітчизняних наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 8 – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (253 найменування, з них – 8 архівних джерел, 9 – іноземними мовами) та додатків (8 на 46 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 183 сторінках. Роботу ілюстровано 3 таблицями та 1 рисунком.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, вказано на її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, хронологічні та територіальні межі, джерельну базу дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про впровадження, апробацію та опублікування результатів дисертації; зазначено її структуру й обсяг.

У **першому розділі** – «Теоретичні засади національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі» – проаналізовано історіографію та джерельну базу дослідження; виокремлено суспільно-історичні передумови розвитку національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі другої половини ХХ – початку ХХІ ст.; розкрито погляди педагогів української діаспори на мету, завдання, форми, методи і засоби національно-патріотичного виховання молоді в полікультурному середовищі країн проживання.

Джерельною базою дослідження є комплекс різноманітних за характером, походженням та змістом матеріалів. Зокрема, у роботі використано збірники нормативних документів, статутні документи, програми організацій національного спрямування західної української діаспори; історичну, педагогічну, довідково-бібліографічну літературу, монографії, навчальні посібники з проблем історії, життєдіяльності та національного виховання молоді української діаспори. Відповідно до мети і завдань дослідження джерельну базу систематизовано на такі групи: дослідження, у яких подані суспільно-історичні передумови розвитку національно-патріотичного виховання молоді західної української діаспори в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.; теоретико-методологічні розвідки, у яких зацентровано увагу на висвітленні національно-патріотичного виховання молоді західної української діаспори як педагогічної проблеми; праці, які розкривають тенденції національно-патріотичного виховання в західній українській діаспорі; дослідження, присвячені особливостям національно-патріотичного виховання в молодіжних організаціях західної української діаспори; електронні ресурси (вебсторінки молодіжних організацій західної української діаспори, міжнародних громадських організацій, довідково-інформаційних сайтів, зокрема електронних архівів).

Вивчення наукової літератури дало можливість сформулювати власне тлумачення поняття *національно-патріотичне виховання молоді в західній українській діаспорі* як цілеспрямовану діяльність виховних інституцій (родини, церкви, рідномовної школи, громадських і молодіжних організацій), спрямовану

на плекання української етнокультурної ідентичності через засвоєння рідної мови та культурних надбань українців, дотримання їхніх національних традицій і водночас на формування громадянина держав проживання, позаяк для багатьох представників молодшої генерації вони стали їх батьківщиною – країною народження.

На основі аналізу джерельної бази з'ясовано, що головною передумовою розвитку національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі стала третя хвиля еміграції українців (1945–1957 рр.) до країн Європи, Північної та Південної Америки й Австралії, переважну більшість яких склали патріотично налаштовані представники творчої інтелігенції, педагоги та науковці.

Вони створили в державах проживання потужну українську спільноту, яка вела активну діяльність із національно-патріотичного виховання молодих поколінь зарубіжних українців. Третю хвилю еміграції цілком справедливо вважають політичною, оскільки її учасники не хотіли повертатися на Батьківщину виключно з політичних мотивів, тому що не бажали жити в комуністичній системі.

Встановлено, що національно-патріотичному вихованню молоді в західній українській діаспорі в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. сприяли такі суспільно-історичні передумови: суспільно-політична ситуація, яка склалась у Європі після подій Другої світової війни і спричинена ними третя хвиля української еміграції до країн західного світу; патріотична налаштованість більшості емігрантів, яка й зумовила розвиток національно-патріотичного виховання молоді та створення й забезпечення діяльності молодіжних і студентських організацій; наявність у багатьох державах проживання українців розгалуженої мережі їх культурно-просвітницьких, зокрема і молодіжних, організацій і товариств, які стали важливим чинником заснування молодіжних об'єднань у другій половині ХХ ст.; розвиток української науки, преси, літературної творчості та видавничої справи в діаспорі як важливої передумови й чинника національно-патріотичного виховання молодшої генерації закордонних українців; проведення 1-ого Світового конгресу вільних українців (листопад 1967 р., Нью-Йорк), який заклав основи формування виховного ідеалу молодшої української людини в діаспорі та виокремлення складників Української виховної системи як головного засобу національно-патріотичного виховання молоді в діаспорі.

Виявлено, що у другій половині ХХ ст. проблема національно-патріотичного виховання підростаючих поколінь у західній українській діаспорі доволі активно й широко розроблялася. Зокрема цьому сприяла цілеспрямована діяльність видатних педагогів українського зарубіжжя (Л. Білецький, Г. Ващенко, А. Горохович, Е. Жарський, М. Ломацький, І. Огієнко, І. Петрів та ін.). Завдяки їм була створена Українська виховна система, складниками якої були всі українські виховні середовища: сім'я, заклади українознавчої освіти (дошкільні установи, рідні школи, літні оселі, курси українознавства), виховні молодіжні та громадські організації, церква. Основними шляхами її реалізації визначено: релігійно-моральне виховання, суспільно-громадське виховання, національно-державне

виховання, інтелектуальне виховання, естетичне та фізичне виховання, які в єдності повинні забезпечити всебічний розвиток особистості українця.

У їхніх працях сформовано виховний ідеал українця в діаспорі (Українець, народжений поза межами України, у духовному й етнічному аспектах є, насамперед, українцем, пов'язаним історичними зв'язками з країною своїх предків. Як рівноправний громадянин країни поселення його батьків, в ім'я загальнолюдської справедливості й захисту гідності людини, він докладатиме всіх зусиль, щоб український народ мав змогу вільно розвиватися на своїх рідних землях та у своїй власній державі), обґрунтовано ефективні шляхи виховного впливу на молодь (рідна мова, література, історія і географія України, культура). Найбільш ефективними засобами національно-патріотичного виховання молоді вони визнали: релігійні практики і переживання; добрий вплив особистості і прикладу вчителя; вплив шкільного оточення, шкільної самоуправи учнів і шкільних товариств та гуртків різного типу; вплив позашкільного оточення і середовища молоді – дому і громади; вплив літератури, яка формує життєві ідеали молоді; окремі переживання молоді на прогулянках, під час навчання, театральних вистав, огляду мистецьких чи прослуховування музичних творів; формування в молоді добрих звичок і правильного способу життя; планові та позапланові повчання молоді з приводу різних провин і спрямування її прагнень та інтересів на щораз вищі цінності. Особлива роль у їх використанні відводилась молодіжним організаціям, які повинні були охопити своєю діяльністю якомога більшу кількість діаспорних українців.

Для вироблення теоретичних засад формування національної свідомості і патріотичних почуттів закордонних українців та обміну досвідом національно-патріотичного виховання підрастаючих поколінь ними започатковано видання педагогічної і молодіжної преси як головного засобу донесення до молоді знань з історії, культури, географії України, плекання любові до української мови, ознайомлення з життєдіяльністю українців у різних державах їх проживання.

У другому розділі – «Еволюція тенденцій національно-патріотичного виховання підрастаючих поколінь у молодіжних організаціях західної української діаспори другої половини ХХ – початку ХХІ ст.» – обґрунтовано періодизацію та виокремлено основні тенденції розвитку національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі, охарактеризовано завдання і зміст діяльності молодіжних та студентських організацій у національно-патріотичному вихованні; досліджено організаційні форми, напрями, методи і засоби виховання, розкрито роль виховника в національно-патріотичному вихованні молоді західної української діаспори, можливості впровадження зарубіжного досвіду в Україні.

У діяльності молодіжних організацій з національно-патріотичного виховання молоді виокремлено такі періоди: перший період (1945–1967 рр.) – період інституційного становлення і розвитку українських молодіжних і студентських організацій у країнах Європи, Північної і Південної Америки та Австралії; другий період (1967–80-і рр. ХХ ст.) – період скоординованих дій молодіжних та студентських організацій у національно-патріотичному вихованні підрастаючих поколінь українців у полікультурному середовищі країн проживання; третій

період (кінець 80-х рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.) – період активізації діяльності молодіжних та студентських організацій західної української діаспори в національно-патріотичному вихованні підрастаючих поколінь закордонних українців та налагодження співпраці з молодіжними громадськими організаціями в Україні.

У роботі охарактеризовано тенденції національно-патріотичного виховання для кожного з виокремлених періодів. З'ясовано, що провідними тенденціями у першому періоді були: формування і розбудова молодіжних організацій у західній українській діаспорі; створення організаційно-педагогічних умов для їх діяльності, зокрема і в сфері національно-патріотичного виховання молоді; урізноманітнення форм, методів і засобів виховної діяльності; збільшення кількості учасників молодіжних організацій у країнах поселення. Визначено такі основні тенденції другого періоду: інтеграція діяльності молодіжних організацій з іншими освітньо-виховними інституціями (родина, церква, школа, культурно-просвітницькі товариства) у національно-патріотичному вихованні молоді; пошук ефективних засобів протистояння асиміляційним процесам у молодіжному середовищі; зниження активності молодіжних організацій та зменшення числа їх членів. Для третього періоду характерні такі тенденції: участь молодіжних організацій західної української діаспори у відродженні молодіжного руху в Україні; урізноманітнення форм співпраці молоді української діаспори та України; використання в цьому процесі комп'ютерних технологій та мережі Інтернет; створення молодіжних організацій у країнах поселення емігрантів четвертої хвилі; проведення форумів української молоді діаспори в Україні; заснування Світового конгресу українських молодіжних організацій.

З'ясовано, що в досліджуваній період найбільш дієвою організацією, у якій протягом кількох поколінь виховувалась українська молодь у дусі любові до України, був Пласт – організація української молоді, сформована для національно-патріотичного та всебічного самовиховання. Діяльність українського Пласту незалежна від будь-яких політично-партійних впливів чи віросповідання. До неї може належати українська молодь без огляду на політичну чи релігійну приналежність своїх батьків. Пластуном може бути кожний громадянин, незалежно від національності чи етнічного походження, якщо він готовий прийняти присягу, яка містить три головні обов'язки українського пластуна: «Бути вірним Богові й Україні, допомагати іншим, жити за Пластовим Законом та слухатись пластового проводу».

Формами виховної роботи в Пласті є сукупність занять, як-от: пластові збори, на яких проводяться ігри, співи, змагання; пластові табори, де пластуни можуть провести час серед природи зі своїми ровесниками; пластові мандрівки і прогулянки, за допомогою яких гартується молода людина; пластові свята, зустрічі, поїздки та різноманітні імпрези; пластові проби та іспити вмінь, які дають знання, зокрема про Україну. Формування поглядів та переконань починається з розповідей, гуртків і таких виховних засобів, як театр, відвідування виставок, перегляд фільмів, тобто ознайомлення з матеріалом, що зворушує, викликає емоції, у якому мова йде про моральні цінності людини-патріота.

Важливими напрямками виховної роботи в Пласті є національне, господарське, фізичне та військового-патріотичне виховання. Основним методом діяльності у Пласті є самовиховання, який здійснюється в таких формах: гурткової системі, що допускає молодь до членства в групі, яка спершу керована старшим провідником, а з часом набуває щораз більшого самоуправління; ряді ступневих проб та покладанні на молодь щораз більшої відповідальності за себе й інших, щоб вона набувала знань, самовпевненості, уміння співпрацювати з іншими та була лідером; спрямуванні молоді до таких занять і змагань, які розвивають у неї спостережливість, дисциплінованість і самостійність, виховують повагу до інших, спонукають її до служби національним інтересам і формують навички, які є корисними для неї самої.

Дослідженням установлено, що ще однією громадською організацією, яка активно займається національно-патріотичним вихованням підростаючих поколінь українців у діаспорі є Спілка української молоді (далі – СУМ). Основна мета її діяльності, гаслом якої є «Бог і Батьківщина», – виховання підростаючих поколінь у дусі поваги до країни походження, а також формування волі і намірів молоді служити українському народу. Завданням СУМ є виховання у своїх членів розуміння того, що, вивчаючи чужу мову й культуру, одночасно не слід забувати свого рідного та національного.

У своїй діяльності СУМ використовує такі форми виховної роботи: ігри та забави, народні свята (вивчення традицій, звичаїв та обрядовості українців), таборування та імпрези. Ефективними засобами виховання підростаючого покоління в національно-патріотичному дусі є рідна мова, література, яка висвітлює історію українського народу, прислів'я, народні казки та українська пісенна творчість. Виховання має на меті підготувати молодь психологічно, морально, інтелектуально та фізично до реального життя в полікультурному соціумі.

Виявлено, що серед молодого покоління закордонних українців користувалось популярністю Об'єднання демократичної української молоді (далі – ОДУМ). Мета її діяльності – усебічно сприяти духовному й фізичному розвитку своїх членів, зміцнювати їхні патріотичні почуття та солідарність із воюючим за демократичні свободи українським народом. Основними формами виховної роботи ОДУМ були: читання доповідей, лекцій, спогадів і рефератів та проведення різнобічних і глибоких дискусій на різні теми; відзначення днів національного календаря та державних свят; заснування клубів і курсів, проведення виставок, мистецьких імпрез, екскурсій і мандрівок, прогулянок, забав тощо; видання і поширення часописів, журналів та книжок; підтримка тісних контактів з молодіжними організаціями інших народів; збереження, наслідування й розвиток кращих традицій патріотичного виховання української демократичної молоді всіх часів.

Встановлено, що в українській діаспорі досліджуваного періоду позитивним явищем було прагнення молоді до навчання в університетах країн свого перебування для здобуття вищої освіти. Кількість студіюючої української молоді щороку зростала. Завдяки цьому в університетах організовувалися українські

студентські гуртки, клуби, товариства, які об'єднувалися у більш стійкі студентські українські організації регіонального масштабу.

На основі аналізу джерельної бази з'ясовано, що серед студентських організацій та об'єднань найбільш активними в національно-патріотичному вихованні були: Центральний союз українського студентства, Українське академічне товариство «Зарево», Товариство української студіюючої молоді ім. М. Міхновського, студентські секції Об'єднання демократичної української молоді, товариство «Обнова» та ін.

Виконання завдань національно-патріотичного виховання в молодіжних організаціях забезпечували виховники, тобто особи, які своєю педагогічною діяльністю, своїми знаннями, прикладом духовно формують молоду людину з метою підготовки її до суспільного й особистого життя. У процесі навчання й виховання вони повинні поглиблювати в дітей розуміння своєї національної ідентичності. Цієї мети можна досягнути, розповідаючи дітям у художній формі про славне минуле наших предків, які своїми справами й жертвами на благо Батьківщини залишили нам велику спадщину; виховувати у дітей почуття національної гордості та розуміння, що їх приналежність до української національної спільноти підкреслює їхню роль у кожному поселенні; удосконалювати знання рідної мови; готувати молодь до виконання окремих завдань у боротьбі за національне самовизначення. Для цього їм потрібні: знання психології, уміння доносити до вихованців цікаву інформацію, досконале володіння мовою, здібності інсценізувати розповідь, декламувати поезію, співати і грати на музичних інструментах, вияви щирості і тактовності у взаєминах з вихованцем, любов до своєї праці і постійне самовдосконалення. Успішними є ті виховники, які розуміють мету виховання, люблять своїх вихованців, хочуть і вміють долати труднощі.

Визначено перспективи конструктивного використання прогресивного досвіду національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі другої половини ХХ – початку ХХІ ст. в сучасній виховній практиці України на національному (проведення всеукраїнських форумів громадських молодіжних і студентських організацій, координація їх діяльності в національно-патріотичному і, особливо військово-патріотичному, вихованні молоді, вивчення й узагальнення досвіду національно-патріотичного виховання в громадських молодіжних організаціях, інформаційно-методичне забезпечення діяльності громадських молодіжних і студентських організацій у галузі національно-патріотичного і військово-патріотичного виховання, активізація співпраці молодіжних і студентських організацій України і молоді української діаспори), регіональному (координація діяльності громадських молодіжних і студентських організацій на обласному рівні, проведення спільних акцій з національно-патріотичного і військово-патріотичного виховання, підтримка ініціатив громадських молодіжних і студентських організацій у цій сфері, налагодження співпраці з молодіжними і студентськими організаціями української діаспори, відкриття інтернет-порталів для обміну досвідом виховної роботи) та інституційному (висвітлення прогресивного досвіду національно-патріотичного

виховання молоді української діаспори в курсах і спецкурсах з педагогічних та історичних дисциплін, у підготовці навчальної та навчально-методичної літератури, у науково-дослідній роботі викладачів і студентів закладів вищої освіти) рівнях.

ВИСНОВКИ

Системний і комплексний аналіз тенденцій національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., проведений на основі опублікованих джерел та архівних матеріалів, дає змогу зробити такі **висновки**:

1. За допомогою методів наукового пошуку здійснено класифікацію джерельної бази дослідження національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі й виокремлено такі групи джерел: дослідження, у яких подані суспільно-історичні передумови розвитку національно-патріотичного виховання молоді західної української діаспори в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.; теоретико-методологічні розвідки, де зацентовано увагу на висвітленні національно-патріотичного виховання молоді західної української діаспори як педагогічної проблеми; праці, які розкривають тенденції національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі; дослідження, присвячені особливостям національно-патріотичного виховання в молодіжних організаціях західної української діаспори; електронні ресурси (вебсторінки молодіжних організацій західної української діаспори, міжнародних громадських організацій, довідково-інформаційні сайти, зокрема електронні архіви).

Досліджено основні суспільно-історичні передумови розвитку національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі другої половини ХХ – початку ХХІ ст. До них належать: суспільно-політична ситуація, яка склалась у Європі після подій Другої світової війни і спричинена ними третя хвиля української еміграції до інших країн Європи, Північної і Південної Америки та Австралії; патріотична налаштованість більшості емігрантів, яка й обумовила розвиток національно-патріотичного виховання молоді та створення й забезпечення діяльності громадських молодіжних організацій національного спрямування; наявність у багатьох державах проживання українців розгалуженої мережі їх культурно-просвітницьких, зокрема і молодіжних, організацій і товариств, які стали важливим чинником заснування молодіжних об'єднань у другій половині ХХ ст.; розвиток української науки, преси, літературної творчості та видавничої справи в діаспорі як важливої передумови й чинника національно-патріотичного виховання молоді генерції закордонних українців; проведення 1-ого Світового конгресу вільних українців (листопад 1967 р., Нью-Йорк), який заклав основи формування виховного ідеалу молоді української людини в діаспорі та виокремлення складників Української виховної системи як головного засобу національно-патріотичного виховання молоді в діаспорі.

2. Ретроспективний історико-педагогічний аналіз джерельної бази засвідчує, що основою зародження, функціонування та подальшого розвитку молодіжних організацій західної української діаспори в другій половині ХХ ст. була третя

хвиля української еміграції, значну частину якої склали національно свідомі вчені, педагоги, науковці, діячі культури. Вони своєю професійною і громадсько-політичною діяльністю сприяли розвитку українського молодіжного руху в державах поселення, розробили теоретико-методичні засади національно-патріотичного виховання, яке формує повноцінну особистість, суверенну індивідуальність, здатну цінувати свою громадянську, національну й особисту гідність, совість і честь, примножувати духовні скарби українського народу.

Національно-патріотичне виховання створює умови для найповнішого врахування природних задатків, формування національного складу психіки, національного характеру, способу мислення і почуттів особистості. Саме так, як засвідчує аналіз джерельної бази, розуміють його мету і сутність педагоги західної української діаспори. Наголосимо однак, що у жодній державі, де проживають українці, не йде мова про виховання їх як громадян України. Йдеться передусім про виховання національно свідомого українця, патріота своєї нації, носія національних духовних цінностей і водночас громадянина Англії, Австралії, Канади, США тощо. Однак виникало чимало різнопланових проблем, над вирішенням яких уже понад півстоліття активно і цілеспрямовано працюють національно свідомі педагоги, вчені, церква, школа, дошкільні заклади, громадські організації, культурно-просвітницькі товариства й установи.

Встановлено, що педагоги і громадські діячі західної української діаспори розробили Українську виховну систему (1967 р.) і сформуvalи виховний ідеал українця в діаспорі та визначили основні шляхи їх реалізації в державах поселення українців.

3. На основі аналізу джерельної бази виокремлено і охарактеризовано періоди та тенденції національно-патріотичного виховання підростаючих поколінь у молодіжних організаціях західної української діаспори.

Перший період (1945–1967 рр.) – період інституційного становлення і розвитку системи українських молодіжних і студентських організацій у країнах Європи, Північної і Південної Америки та Австралії.

Другий період (1967–80-і рр. ХХ ст.) – період скоординованих дій молодіжних та студентських організацій в національно-патріотичному вихованні підростаючих поколінь українців у полікультурному середовищі країн проживання.

Третій період (кінець 80-х рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.) – період активізації діяльності молодіжних та студентських організацій західної української діаспори в національно-патріотичному вихованні підростаючих поколінь закордонних українців та налагодження співпраці з молодіжними громадськими організаціями в Україні.

Провідними тенденціями першого періоду стали: формування і розбудова молодіжних організацій у західній українській діаспорі; створення організаційно-педагогічних умов для їх діяльності, зокрема і в сфері національно-патріотичного виховання молоді; урізноманітнення форм, методів і засобів виховної діяльності; збільшення кількості учасників молодіжних організацій у країнах поселення.

Визначено такі основні тенденції другого періоду: інтеграція діяльності

молодіжних організацій з іншими освітньо-виховними інституціями (родина, церква, школа, культурно-просвітницькі товариства) у національно-патріотичному вихованні молоді; пошук ефективних засобів протистояння асиміляційним процесам у молодіжному середовищі; зниження активності молодіжних організацій та зменшення числа їх членів.

Для третього періоду характерні такі тенденції: участь молодіжних організацій західної української діаспори у відродженні молодіжного руху в Україні; урізноманітнення форм співпраці молоді української діаспори та України; використання в цьому процесі комп'ютерних технологій та мережі Інтернет; створення молодіжних організацій в країнах поселення емігрантів четвертої хвилі; проведення форумів української молоді діаспори в Україні; заснування Світового конгресу українських молодіжних організацій.

Встановлено, що найбільш дієвою організацією, у якій протягом кількох поколінь виховувалась українська молодь у дусі любові до України, був Пласт – організація української молоді, сформована для патріотичного та всебічного самовиховання її членів. Діяльність українського Пласту не залежить від будь-яких політично-партійних впливів чи віросповідання. Пластуном може бути кожний громадянин, не зважаючи на національність чи етнічне походження, якщо він готовий прийняти присягу, яка містить три головні обов'язки українського пластуна: «Бути вірним Богові й Україні, допомагати іншим, жити за Пластовим Законом та слухатись пластового проводу».

Основними формами національно-патріотичного виховання в цій організації були: пластові збори, пластові табори, пластові мандрівки і прогулянки, пластові свята, зустрічі, поїздки, пластові проби та іспити вмінь, які дають знання, зокрема про Україну.

Установлено, що активно займалася національно-патріотичним вихованням підростаючих поколінь у діаспорі Спілка української молоді. Основна мета діяльності, гаслом якої є «Бог і Батьківщина», – виховання підростаючих поколінь у дусі поваги до країни походження, а також формування волі і намірів молоді служити українському народу. Завданням СУМ є не дискримінація всього чужого, а виховання розуміння того, що, вивчаючи чужу мову й культуру, одночасно не слід забувати свого рідного та національного, примножувати духовні скарби українського народу. Важливими формами виховної роботи в цій організації були: ігри та забави, народні свята, таборування та імпрези.

З'ясовано, що національно-патріотичним вихованням університетської молоді в західній українській діаспорі займалися студентські організації: Центральний союз українського студентства, Українське академічне товариство «Зарево», Товариство української студіюючої молоді ім. М. Міхновського, студентські секції Об'єднання демократичної української молоді, товариство «Обнова» та ін.

Виявлено, що після здобуття незалежності України в нашій державі почали відроджуватись громадські молодіжні організації і в цьому процесі взяли активну участь молодіжні організації західної української діаспори.

4. Встановлено, що прогресивний досвід національно-патріотичного

виховання підростаючих поколінь у західній українській діаспорі заслуговує на впровадження в систему виховної роботи з молоддю в сучасній Україні. Матеріали дослідження можна використати при розробленні курсів і спецкурсів із педагогічних та історичних дисциплін у закладах вищої освіти, для підготовки підручників, навчально-методичних посібників, у діяльності сучасних молодіжних громадських організацій в Україні та українській діаспорі. Висвітлений у дисертації досвід національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі буде корисний широкому загалу вітчизняних педагогів, викладачам закладів вищої освіти, науковим працівникам, вихователям, лідерам громадських дитячих і молодіжних організацій, студентам.

Виконане дослідження не претендує на вичерпне висвітлення всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективами подальшого студіювання вважаємо вивчення тенденцій національно-патріотичного виховання молоді в українській діаспорі та в Україні на сучасному етапі, а також визначення ролі громадських організацій у вихованні молодого покоління українців у різні історичні періоди.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Жулковський В. Роль Спілки української молоді у розвитку системи національно-патріотичного виховання в західній українській діаспорі в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. *Науковий вісник Чернівецького університету*: зб. наук. праць. Сер.: Педагогіка та психологія. Чернівці: ЧНУ, 2015. Вип. 759. С. 59–63.

2. Жулковський В. Роль молодіжної скаутської організації «Пласт» у національно-патріотичному вихованні підростаючих поколінь. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький: НАДПСУ, 2016. № 3 (5). С. 62–69.

3. Жулковський В. Суспільно-історичні передумови розвитку системи національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. *Педагогічний дискурс*: зб. наук. праць. Хмельницький, 2017. Вип. 23. С. 52–58.

4. Жулковський В. В. Національне виховання молоді, його мета, завдання та основні напрями. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського*. Сер.: Педагогіка і психологія. Вінниця, 2017. № 50. С. 26–30.

5. Жулковський В. В. Місце та роль виховника у національно-патріотичному вихованні молоді в західній українській діаспорі (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). *Наукові записки*: зб. наук. праць [Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка]. Сер.: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. Вип. 167. С. 187–191.

6. Жулковський В. В. Виховна діяльність українських студентських організацій західної української діаспори в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*: зб.

наук. праць. Запоріжжя: КПУ, 2018. Вип. 58–59. С. 9–17.

7. Жулковський В. Виховна діяльність Об'єднання демократичної української молоді в західній українській діаспорі у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький: НАДПСУ, 2018. № 4 (15). С. 122–132.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Жулковський В. В. Виховна діяльність молодіжних організацій національного спрямування західної української діаспори. *Наукові записки: зб. праць молодих вчених та аспірантів ХГПА / [Сучасні історико-педагогічні дослідження: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. аспірантів та молодих учених (Хмельницький, 20 жовт. 2015 р.)]*. Хмельницький: ХГПА, 2015. Вип. 4. С. 14–18.

9. Жулковський В. В. Культурна ідентифікація молоді, як результат діяльності молодіжних організацій національного спрямування західної української діаспори. *Наукові записки: зб. праць молодих вчених та аспірантів ХГПА / [Сучасні історико-педагогічні дослідження: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. аспірантів та молодих учених (Хмельницький, 20 жовт. 2016 р.)]*. Хмельницький: ХГПА, 2016. Вип. 5. С. 59–64.

10. Жулковський В. В. Роль молодіжних громадських організацій у вихованні підростаючих поколінь українців. *Наукові записки: зб. праць молодих вчених та аспірантів ХГПА / [Сучасні історико-педагогічні дослідження: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. аспірантів та молодих учених (Хмельницький, 20 жовт. 2017 р.)]*. Хмельницький: ХГПА, 2017. Вип. 6. С. 4–11.

11. Жулковський В. В. Рідна мова як засіб національного виховання молоді західної української діаспори у діяльності скаутської організації «Пласт». *Сучасні тенденції розвитку науки: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 берез. 2018 р.)*. Київ: МЦДН, 2018. С. 17–18.

12. Жулковський В. Вклад Григорія Ващенко та Едварда Жарського у формування системи національно-патріотичного виховання молоді у західній українській діаспорі. *Теорія та методика виховання: наук.-пед. вісн. Херсон, 2018. Вип. 9. С. 12–16.*

13. Жулковський В. В. Національно-патріотичне виховання молоді західної української діаспори у діяльності Об'єднання демократичної української молоді. *Актуальні питання педагогіки та психології: шляхи теоретичного і практичного вирішення проблем: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17–18 берез. 2018 р.)*. Одеса: НЦПІ НАН України, 2018. С. 26–27.

14. Жулковський В. В. Напрями та засоби національного виховання підростаючого покоління у діяльності Спілки української молоді. *Концептуальні шляхи розвитку: педагогічні науки: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 11–12 трав. 2018 р.)*. Херсон: Молодий вчений, 2018. С. 12–13.

15. Жулковський В. В. Поняття виховного ідеалу у педагогічній спадщині Григорія Ващенко. *Григорій Ващенко як один з фундаторів української національної школи й освіти: матеріали I всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 18–19 трав. 2018 р.)*. Умань, 2018. С. 120–122.

АНОТАЦІЇ

Жулковський В. В. Тенденції національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі (друга половина XX – початок XXI ст.). Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2020.

У дисертації висвітлено організаційно-педагогічні засади та охарактеризовано тенденції національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі другої половини XX – початку XXI ст., здійснено авторську періодизацію його розвитку. Виокремлено основні суспільно-історичні передумови національно-патріотичного виховання молоді в західній українській діаспорі. Проаналізовано зміст, форми, методи та засоби національно-патріотичного виховання підростаючих поколінь. Установлено, що найбільш дієвою організацією був Пласт – організація української молоді, сформована для патріотичного та всебічного самовиховання. Виявлено, що активно займалася національним вихованням підростаючих поколінь у діаспорі Спілка української молоді. З'ясовано, що національно-патріотичне виховання університетської молоді в західній українській діаспорі здійснювали студентські організації Центральний союз українського студентства, Українське академічне товариство «Зарево», Товариство української студіюючої молоді ім. М. Міхновського, студентські секції Об'єднання демократичної української молоді, товариство «Обнова» та ін.

Ключові слова: молодь, національно-патріотичне виховання, міграція, діаспора, тенденції, молодіжні організації, форми, засоби, напрями, самовиховання.

Жулковский В. В. Тенденции национально-патриотического воспитания молодежи в западной украинской диаспоре (вторая половина XX – начало XXI в.). – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики». – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2020.

В диссертации освещены организационно-педагогические основы и охарактеризованы тенденции национально-патриотического воспитания молодежи в западной украинской диаспоре второй половины XX – начала XXI в., осуществлено авторскую периодизацию его развития. Выделены основные общественно-исторические предпосылки национально-патриотического воспитания молодежи в западной украинской диаспоре. Проанализировано содержание, формы, методы и средства национально-патриотического воспитания подрастающих поколений. Установлено, что наиболее действенной организацией был Пласт – организация украинской молодежи, сформированная для патриотического и всестороннего самовоспитания. Активно занимался

национально-патриотическим воспитанием подрастающих поколений в диаспоре Союз украинской молодежи. Выяснено, что национально-патриотическое воспитание университетской молодежи в западной украинской диаспоре проводили студенческие организации Центральный союз украинского студенчества, Украинская академическая общество «Зарево», Общество украинской студенческой молодежи им. М. Михновского, студенческие секции Объединение демократической украинской молодежи, общество «Обнова» и др.

Ключевые слова: молодежь, национально-патриотическое воспитание, миграция, диаспора, тенденции, организации, формы, средства, направления, самовоспитания.

Zhulkovskiy V. V. Tendencies of National-Patriotic Youth Education in the Western Ukrainian Diaspora (Second Half of the XX – the Beginning of the XXI Century). – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.01 «General Pedagogy and History of Pedagogy». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2020.

The thesis covers organizational and pedagogical foundations and describes the tendencies of national-patriotic youth education in the western Ukrainian diaspora of the second half of the XX – the beginning of the XXI centuries, the author's periodization of its development is presented. Scientific and practical experience that requires comprehensive study and consideration of new approaches and strategies for improving the content, form, means and directions of educational work with young Ukrainians living in Ukraine and abroad in a foreign language environment.

The socio-historical background of national-patriotic youth education system development in the western Ukrainian diaspora are highlighted. It is established that the basis for the emergence, functioning and further development of Western Ukrainian diaspora youth organizations in the second half of the twentieth century was the third wave of Ukrainian emigration to Europe, North and South America and Australia. A large number of Ukrainian emigrants, a considerable part among them were representatives of the creative intelligentsia, scholars and educators, contributed to the development of Ukrainian political, public, cultural and religious life in the diaspora.

The content, forms, methods and means of younger generation national-patriotic education in the western Ukrainian diaspora youth organizations in the second half of the XX – the beginning of the XXI century were analyzed.

It was found that Plast, an organization of Ukrainian youth, created for patriotic and comprehensive self-education, the most effective organization for Ukrainian youth was educated in the spirit of love for Ukraine for several generations. Any citizen, regardless of nationality or ethnic origin, can become a Plastun if he/she is willing to take an oath that includes the three main responsibilities of the Ukrainian Plastun: «To be faithful to God and Ukraine, to help others, to live by the Plast Law and to obey the Plast authorities». The main forms of national-patriotic education in this organization were: Plast gathering, Plast camps, Plast journeys and walks, Plast holidays, meetings,

trips, Plast tests and skills exams, which give knowledge, in particular about Ukraine.

It was found that Ukrainian Youth Union was actively involved in the national upbringing of the younger generations in the diaspora. The Union of Ukrainian Youth in Emigration was aimed at educating the younger generations in a spirit of respect for their country of origin, as well as shaping the will and intentions of the youth to serve Ukrainian people. UUY's mission was not to discriminate against foreign-born, but to nurture the understanding that, while learning a foreign language and culture, a person must not forget his/her native and national background.

Important forms of educational work in this organization were: games and entertainment, national holidays, camps and events. It was found out that such student organizations as Central Union of Ukrainian Students, Ukrainian Academic Society «Zarevo», Association of Ukrainian Studying Youth named after I. Mikhnovskiy, student clubs of Democratic Ukrainian Youth Union, the Society «Obnova» and others.

It was turned up that since Ukraine has gained independence youth organizations began to revive and Western Ukrainian diaspora youth organizations actively participated in this process.

The introduction substantiates the relevance of the thesis topic, indicates its relation to scientific programs, plans, topics; the aim, tasks, object, subject matter, methods, chronological boundaries, sources of the study are determined; the scientific novelty and practical significance of the obtained results are revealed; information on the implementation, validation and publication of the dissertation results is given; its structure and content are indicated.

The first section analyzes the historiography and source of the study. The socio-historical background of national-patriotic youth education in the western Ukrainian diaspora of the second half of the XX – the beginning of the XXI century are distinguished.

The views of the Ukrainian diaspora educators (H. Vashchenko, E. Zharskiy, I. Ohienko, I. Petriv, A. Horokhovych, etc.) as to the aim, tasks, forms, methods and means of national-patriotic youth education in the countries of residence multicultural environment are revealed.

The second chapter substantiates the periodization and outlines the main tendencies in the development of national-patriotic youth education in the Western Ukrainian diaspora, describes the tasks and content of youth and student organizations activities in national-patriotic education; organizational forms, directions, methods and means of education are investigated, the role of the tutor in the national-patriotic education of young people in the western Ukrainian diaspora is revealed.

The main tendencies of each period are identified and characterized.

Key words: youth, national-patriotic education, migration, diaspora, tendencies, youth organizations, forms, means, directions, self-education.

Підписано до друку 24.01.2020 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 79.

Видавець ПП Заколотний М. І.
м. Хмельницький, вул. Соборна, 55
тел.: (0382)777-717
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3770 від 28.01.2010 р.